

BATALLA DE MARGALEF

(23 d'abril de 1810)

Després de publicar el meu article "Projecte 1808-2008", vaig seguir buscant informació sobre aquesta batalla, tant decisiva per la ciutat de Lleida, la seva ubicació real, que va tenir lloc a la vista de la pròpia ciutat, prop del actual barri de Capdepon, sembla ser ignorada per estudis recents, com per exemple, la comunicació " Propaganda i resistència en Lleida durant la Guerra del Francès" de Antoni Sanchez i Carcelén, presentada al congrés "Ocupació i resistència a la Guerra del Francès (1808-1814)" celebrat a Barcelona del 5 al 8 d'octubre de 2005; per una part magnífica i detallada comunicació, però només diu. "L'Ajuntament de Lleida en previsió d'un enfrontament ferotge va cridar O'Donnell per demanar tropes de reforç, però aquestes no arribaven".

Jo crec, amb tota la informació recollida fins avui, que la batalla de Margalef fou un episodi directe del setge de Lleida.

Aquesta és la meva recopilació amb els annexos corresponents:

Entrada de Suchet a Catalunya

Una vegada tornat a Saragossa, després de la fallida expedició sobre València¹, el general Lluís Gabriel Suchet rep les ordres imperials² de conquerir Lleida, Mequinensa i Tortosa, per aïllar el Principat de Catalunya de la resta d'Espanya. Al mateix temps, Macdonald, que ha substituït al mariscal Augereau en el comandament del 7è Cos o Exèrcit de Catalunya³, rep l'ordre de protegir les operacions de Suchet sense deixar d'atendre la guarnició de Barcelona i protegir les comunicacions amb França.

Les ordres imperials trobaren al general Suchet ben preparat, perquè des del mes de gener havia començat a reunir grans magatzems de queviures i també havia format a Pamplona, un tren de setge aprofitant la gran quantitat de material existent en la capital navarresa i les set companyies d'artilleria, pontoners, sapadors i minadors, posats a la seva disposició.

A principis d'abril, el general Suchet disposava d'una força de 23.140 homes. Deixa al general Laval amb uns 10.000 homes, per mantenir l'ordre al Aragó i amb la resta⁴ surt cap a Lleida. No pot utilitzar el camí més recte, que passa per Fraga, perquè els espanyols han cremat el pont de fusta que salva el pas del riu Cinca, i té que agafar el camí que passa per Alcubierre i Monsó, que té un castell ben conservat i a prova de bombes, on emmagatzema el seu tren de setge.

El dia 4 d'abril, la divisió Habert avança des de Monsó fins a Balaguer, on existeix un pont de pedra que permet passar el riu Segre. La població estava defensada pel brigadier don Felipe Perena amb quatre batallons espanyols, que és retira cap a Lleida per evitar ser sorprès per un regiment francès que a passat la Noguera Pallaresa, per Camarasa.

El dia 13, pel camí d'Almacelles, arriba a la vista de Lleida, Suchet amb la brigada Vergés, el 13è. de cuirassers i les companyies auxiliars. Simultàniament, pel sud arriba la divisió Musnier, que procedent

¹Seguin les ordres del rei Josep.

² Ordres del 19 i 21 de febrer de 1810

³ Decret de 8 de febrer de 1810, separació del Principat del Regne d'Espanya, formació de l'Exèrcit de Catalunya i creació del Govern de Catalunya.

d'Alcanyís ha passat l'Ebre per Flix, i pel nord ho fa la divisió Habert, que ha baixat per la riba esquerra del Segre, perseguint a les forces de Perena. Amb aquestes maniobres queda complert l'encerclament de la plaça de Lleida, sense cap oposició de la guarnició espanyola ni de les d'O'Donnell, compromeses en la seva campanya contra l'exèrcit francès d'Augereau⁵.

La ciutat de Lleida, situada a la riba dreta del Segre, és trobava defensada en gran part del seu perímetre, pel propi riu que la vorejava pel sud-est i el pont que el travessa estava protegit per l'altre costat per una lluneta, rodejada per un fossar. El recinte defensiu consistia amb una muralla, sense fossar ni camí cobert, terraplenada i flanquejada per alguns baluards i torres antigues. Però la verdadera fortalesa, era la ciutadella, aixecada sobre abrupte turó a més de setanta metres sobre el nivell del riu; dominava la ciutat. El seu traçat era quadrangular, de dos-cents cinquanta metres de costat, i flanquejat per baluards. En el seu interior quedaven el vell castell dels reis d'Aragó i la primitiva catedral romànica, formant tot ell un conjunt inaccessible amb l'excepció pel seu front occidental, que és comunicava amb la ciutat per una suau pendent. Aquesta facilitat d'accés quedava reduïda per l'obertura de fosses i pel foc de traves fet des del fort de Gardeny, situat a 600 metres sobra un altre turó al sud-oest, formant un complex addicional a la defensa amb un hornabec i els reductes del Pilar i el de Sant Ferran, que flanquejaven i cobrien l'obra principal.

Tant extensa obra fortificada era defensada per 8.000 homes i per cent peces d'artilleria, sota el comandament del mariscal de camp don Jaime García Conde⁶

Suchet, amb els seus 12.000 homes, només pot bloquejar la plaça; situant les brigades Habert, Buget i Vergés a la riba dreta del riu Segre, per vigilar els camins de Corbins, Monsó i Fraga; el general Harispe, amb tres batallons, a la riba esquerra, per vigilar el cap de pont; i al general Musnier, sobra la mateixa riba, a l'altura d'Alcoletge, amb sis batallons i la major part de la cavalleria per observar els camins de Barcelona i Tarragona. Per comunicar les seves tropes instal·la un pont sobre el riu, aigües avall de la ciutat, protegit per obres de defensa.

Encara no acabades les obres del bloqueig, Suchet rep notícia que O'Donnell prepara, des de Tarragona, una expedició en socors de Lleida, una de les seves divisions, la de Campoverde és troba a Cervera i que les poblacions de l'Alt Segre s'han aixecat en armes. Per tal de comprovar la situació, el general francès surt cap a Balaguer el dia 19 d'abril, amb les tropes del general Musnier; per cobrir el pont existent i mana tallar el de Camarasa, situat més al nord. El dia 21 amb els set batallons i els cinc esquadrons arriba a Tàrraga, sobre la carretera de Barcelona. Allà, rep la informació que O'Donnell ha reunit les seves tropes a Montblanc i que marxaria cap a Lleida per la carretera de Tarragona. El dia 22, Suchet retrocedeix amb les seves tropes cap a Alcoletge.

O'Donnell amb les divisions de Ybarrola i de Pyrez, que sumaven 7.000 soldats d'infanteria i 400 genets, amb 3 canons de campanya arriba a Vinaixa, on passa la nit i rep un despatx del governador

⁴ *Divisions Musnier i Habert; la brigada de cavalleria Boussard i les set companyies auxiliars*

⁵ *Veure "Operacions d'Augereau, després de la caiguda de Girona"*

⁶ *Que s'avia distingit pel setembre de 1809 en la introducció d'un comboi a la ciutat de Girona*

de Lleida, l'hi anuncia que una gran part de l'exèrcit francès s'ha allunyat de la ciutat. Decideix accelerar la marxa en socors de la ciutat amenaçada.

Batalla de Margalef

El migdia del 23 d'abril, l'avantguarda de les tropes espanyoles d'O'Donnell, formada per la divisió Ybarrola, travessa la plana de Margalef⁷ i a la vista de la ciutat de Lleida entra en contacte amb les avançades franceses que vigilaven el cap de pont de la riba esquerra del Segre.

Però el general Harispe, previngut de la presència espanyola sobre les seves avançades, es posa al front d'un esquadró de 4ar. d'hússars i dels "voltiguers" del 117è. de línia francès, bloquegen la progressió espanyola, després d'un canvi de trets els espanyols són rebutjats, que tenen que replegar-se sobre la divisió Ybarrola, que marxava en columna per la carretera, sense sospitar que el general Musnier, procedent de Tàrrrega, amb 5 batallons d'infanteria, (3 del 121è de línia i 2 del 1r. de la legió del Vístula) i 3 esquadrons del 13è. de cuirassers, cauen sobre el seu flanc dret.

Els tres esquadrons de cuirassers arriben i es llencen a la càrrega coltellejant tant als infants com als genets espanyols de la divisió d'Ybarrola. Aquests, sense temps per formar tots els seus batallons en ordre de batalla, retrocedeixen en desordre.

En la seva fugida troben un batalló suís del regiment Kàiser, que formava al cap de la divisió Pyrez, aquests abaixen les armes i és atropellat.

O'Donnell pot replegar els fugitius darrera la seva segona divisió, la de Pyrez i retirant-se precipitadament cap a les Borges Blanques i Montblanc.

El combat ha estat brutal, ràpid i pràcticament suportat pels 450 homes del 13è. de cuirassers. El balanç és aclaparador: 300 homes d'O'Donnell restant sobre el terreny, 5.617 són fets presoners. Un general, el brigadier Despuig, vuit coronels, tres canons i tres banderes són capturades. Pel costat francès són comptats 23 morts i 82 ferits.⁸

Conseqüències de la batalla de Margalef

Suchet aprofitant la seva victòria sobre O'Donnell, obtinguda a la vista dels habitants de Lleida, assalta, aquella mateixa nit, els reductes del Pilar i Sant Ferran que molestaven els seus moviments d'aproximació al complex defensiu de Gardeny; però el intent resultà un fracàs.

Pel matí del dia 24, el general francès convida al governador de Lleida, García Conde, a visitar el camp de batalla de Margalef i a revisar els presoners espanyols, per persuadir-lo que sense cap tipus d'ajuda la ciutat no pot resistir un setge i podrien negociar una capitulació. La resposta del general espanyol fou que la plaça mai havia confiat en l'auxili exterior per la seva defensa.

D'aquesta manera, Suchet es veu en la necessitat de formalitzar el setge i, per això mana venir de Monsó el tren de setge, reunit pel general d'artilleria Valeé i de tots els elements necessaris del

⁷ Agregat del municipi de Torregrossa (Les Garrigues), no confondre com fan molts historiadors amb Margalef del Montsant de la comarca del Priorat.

⁸ La xifra de 5.617 presoners consignades en el butlletí que Suchet envià a Berthier el 26 d'abril de 1810, semblen exagerades per Arteché i Oman, que l'estimen en uns 2.000.

Coronel Haxó, cap d'enginyers. Com operació prèvia, la nit del 26 al 27, desallotja les posicions d'avançada espanyoles, obligant als espanyols a refugiar-se al interior de la plaça.

Formalitzat el setge i després de durs combats, el migdia del 14 de maig, García Conde dona l'ordre d'hissar la bandera blanca en el Castell en senyal de rendició. Per la seva formalització, Suchet designa al general Valée per la referent al castell i al coronel Haxo al fort de Gardeny. Junt amb els delegats espanyols acordaren que les guarnicions de les dos fortificacions desfilarien amb els honors de la guerra; que les persones no combatents així com les seves propietats, serien respectades i quedava garantit l'exercici de la religió catòlica.

A les quatre de la tarda, les tropes espanyoles surten per les bretxes, en formació i lliuren les armes, marxant presoners cap a França 7.748 homes entre oficials i tropa. El nombre de baixes durant el setge fou d'uns 1.200 homes, 475 restaren ferits als hospitals.

Quedaren en mans franceses: un centenar de canons en estat de servei, un milió de cartutxos, cent mil quintares de pólvora, deu mil fusells, deu banderes i gran quantitat de queviures i impedimenta. Així com alliberaren trenta-tres oficials, presoners, de l'exèrcit de Catalunya.

Les baixes franceses, des del 12 d'abril fins el 14 de maig, es calculen en 200 morts i 500 ferits.

La possessió de Lleida, donava a Suchet el domini de la línia del Segre, que cobria la frontera amb Aragó i obria pas als alts valls de Catalunya. També l'explotació dels recursos agraris del fèrtil pla d'Urgell.

Arenys de Munt, desembre 2006

Gustau Adzerias i Causi

Annexos batalla de Margalef

(23 d'abril 1810)

ORDRE DE BATALLA

Exèrcit espanyol

(en socors de Lleida)

Comandant en cap general Enrique **O'Donnell**

1ª divisió, general **Ybarrola**

Brigada Garcia Navarro

Regiment d'infanteria de línia ARAGÓN (2 bons)

Regiment d'infanteria de línia VALENCIA (1 bon)

Regiment d'infanteria de línia. VOLUNTARIOS DE DAROCA (1 bon)

Brigada Despuig

Regiment d'infanteria GUARDIAS VALONAS (2 bons)

Regiment d'infanteria de línia SANTA FE (1 bon)

Regiment d'infanteria de línia FIELES ZARAGOZANOS (1 bon)

2ª divisió, general **Pyrez**

Regiment d'infanteria suís KÀISER⁹ (2 bons)

6 batallons ? (miquelets?)

Cavalleria

½ esquadró de cuirassers

½ esquadró de caçadors MAESTRANZA DE VALENCIA

1 esquadró de HÚSSARES DE VALENCIA

1 esquadró de HÚSSARES DE GRANADA

Artilleria

3 canons de campanya

⁹ Antic regiment suís de Wimpffen

Exèrcit d'Aragó

(3r. cos d'exèrcit francès)

Desplegament total en el setge de Lleida

Comandant en cap: General Lluís Gabriel **Suchet**

General de brigada Vallée, comandant d'artilleria

Coronel Haxo, comandant d'enginyers

1ª divisió, general **Musnier**

Brigada Harispe

117è. regiment d'infanteria de línia (3 bons)

6è. regiment d'infanteria de línia (2 bons)

Brigada Pâris

121è. regiment d'infanteria de línia (3 bons)

1er. regiment d'infanteria de la legió del Vístula¹⁰ (2 bons)

2ª divisió, general **Habert**

Brigada Buget

5è. regiment d'infanteria lleugera (2 bons)

4r. regiment d'infanteria de línia (3 bons)

Brigada Vergés

5è. regiment d'infanteria de línia (3 bons)

3r. regiment d'infanteria de la legió del Vístula (1 bons)

Brigada de cavalleria, general **Boussard**

4r. d'hússars (3 esq)

13è. de cuirassers (4 esq)

Artilleria de campanya

4 cies. d'artilleria a peu

1 cia. d'artilleria a cavall

Tropes auxiliars

1 cia. de pontoners, 1 cia. de treballadors, 1 cia. de minadors i 2 cies. de Sapadors

¹⁰ Polonesos

